

TEISINĖ APŽVALGA

LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA 2022 M.

#4

2022 M. BIRŽELIS

Lietuvos Raudonasis Kryžius yra nevyriausybinė organizacija, virš 25 metų teikianti socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Teisinės apžvalgos rengiamos Lietuvos Raudonojo Kryžiaus iniciatyvos, kuria siekiama stebėti Lietuvos teismų vystomą praktiką migracijos ir prieglobsčio bylose bei dalintis informacija apie kai kuriuos reikšmingus sprendimus, rėmuose. Apžvalgose perteikiamos aktualios ištraukos iš šių metų teismų jurisprudencijos bei pateikiami juridinės galios neturintys papildomi komentarai.

Apžvalgose pateikti komentarai yra skirti apžvelgiamų teismo išaiškinimų platesnio konteksto ir potencialaus poveikio praktikos vystymuisi paaiškinimui. Komentuodami teismo sprendimus, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisininkai remiasi savo dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio teisės srityje, taip pat tarptautinių teismų praktika, teisine ir moksline literatūra. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisinės apžvalgos yra skirtos tik informacijai, jos nesukuria ir nesuteikia teisių, jomis nenustatoma ir neprisiimama teisinių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus. Cituojant ar platinant šią teisinę apžvalgą būtina nuoroda į informacijos šaltinį:

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2022 m. birželis). *Teisinė apžvalga #4*

SPRENDIMAS ŠIOJE APŽVALGOJE:

2022 m. birželio 15 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) nutartis administracinėje byloje eA-2865-629/2022

RAKTAŽODŽIAI: patvirtinimo šališkumas, selektyvi amnezija, siaurinamasis teisės aiškinimas.

2022 M. BIRŽELIO 15 D. LVAT NUTARTIS ADMINISTRACINĖJE BYLOJE EA-2865-629/2022

Skirtingai negu ankstesnėse apžvalgose, šį kartą dėmesį skirsime LVAT nutarčiai, kuri neformuoja gerosios praktikos. Priešingai, joje pastebimos tendencijos, kurių nesitikima aptikti teismo, tuo labiau teismo, priimančio „galutinius ir neskundžiamus“ sprendimus ir formuojančio kitų teismų praktiką, jurisprudencijoje. Nepaisant bendros taisyklės „nenukrypti nuo LVAT praktikos“, tikimės, kad ši praktika vis dėlto nebus plėtojama.

BYLOS ESMĖ: Pareiškėja kreipėsi į teismą su skundu dėl Migracijos departamento sprendimo, kuriuo jai buvo atsisakyta suteikti prieglobstį. LVAT iš esmės pripažino, kad pareiškėjai gresia smurtas artimoje aplinkoje, tačiau nusprendė, kad ji gali pasinaudoti savo kilmės valstybės (Irako) teikiama apsauga.

PATVIRTINIMO ŠALIŠKUMAS

„Patvirtinimo šališkumu“ (angl. *confirmation bias*) psichologijoje vadinama tendencija ieškoti tik tos informacijos, kuri patvirtina išankstinius įsitikinimus, bei ją remtis, taip pat interpretuoti nevienareikšmišką informaciją tokiu būdu, kuris tuos išankstinius įsitikinimus pagrindžia.

2022 m. birželio 15 d. nutarties 62 punkte LVAT konstatavo:

„Atsakovas pagrįstai pareiškėjos pasakojimo nelaikė patikimu įrodymu siekiant pagrįsti prieglobsčio prašymą.“

Taigi, anot LVAT, pareiškėjos pasakojimas nėra „patikimas“ įrodymas. Vadinasi, pareiškėjos teiginiai, kaip „įrodymas“, turi ypatingai žemą įrodomąją vertę bei bylai reikšmingų faktų

nepatvirtina. Visgi, remiantis LVAT logika, pareiškėjos pasakojimas yra „nepatikimas“ tik tuomet, kai juo grindžiamas prieglobsčio prašymas, tuo tarpu tas pats pasakojimas jau laikomas pakankamai „patikimu“, kai juo grindžiamos LVAT išvados, kaip, pvz., sprendimo 64 punkte:

„Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareiškėja pati apklausos metu nurodė, kad tėvai ją priimtų gyventi atgal.“

Taigi, remiantis LVAT formuojama praktika, tas pats pasakojimas, priklausomai nuo to, kokias išvadas jo pagrindu siekiama padaryti, gali vienu metu būti ir „nepatikimas“, ir patikimas. Jeigu šis pasakojimas pagrindžia teismo išvadas, jis yra patikimas ir juo galima remtis (nepaisant to, kad tai yra tik pareiškėjos spėliojimai apie ateitį). Jeigu jis pagrindžia priešingą poziciją, jis yra nepatikimas ir juo remtis nevertėtų (nors tai yra pareiškėjos liudijimas apie jos asmeninę praeities patirtį).

SELEKTYVI AMNEZIJA

„Selektyvia amnezija“ šioje apžvalgoje pavadinome tendenciją „pamiršti“ tam tikrus aspektus ir netgi juos neigti.

2022 m. birželio 15 d. nutarties 68 punkte LVAT pažymėjo:

„68. Pažymėtina ir tai, kad pareiškėja apeliaciniame skunde argumentų dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies, kuria spręsta dėl ginčijamo atsakovo Sprendimo dalies, susijusios su [...] pareiškėjų išsiuntimu, [...] teisėtumo ir pagrįstumo iš esmės nenurodė [...]“

Tuo pagrindu LVAT iš viso nepasisako dėl atsakovo sprendimo dalies, kuria pareiškėja nuspręsta išsiųsti iš Lietuvos. Nes, reikėtų suprasti, pareiškėja šiuo klausimu argumentų nepateikė. Vis dėlto LVAT nutarties 39-43 punktuose nurodyta:

„39. Pareiškėja nurodo, kad sprendžiant dėl išsiuntimo taikymo turi būti teikiama pirmenybė savanoriškam grįžimui, kaip numato 2008 m. gruodžio 16 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (toliau – ir Direktyva 2008/115/EB). Nagrinėjamu atveju, skirtingai nei vertino teismas, pareiškėjos ir jos vaikų prašymas nebuvo atmestas kaip „akivaizdžiai nepagrįstas“ (angl. „manifestly unfounded“). Prieglobsčio procedūrų direktyvos 32 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė valstybėms narėms tam tikrus prašymus laikyti „akivaizdžiai nepagrįstais“, tačiau su sąlyga, kad tai apibrėžta nacionalinės teisės aktuose. Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės aktuose „akivaizdžiai nepagrįsto“ prašymo suteikti prieglobstį sąvoka nevartojama, taigi teisinės galimybės atmesti tokį prašymą, kaip „akivaizdžiai nepagrįstą“, atsakovas neturi. Atitinkamai teismo teiginys, kad pareiškėjos prašymas buvo atmestas, kaip „akivaizdžiai nepagrįstas“, nėra pagrįstas nei faktinėmis aplinkybėmis, nei interpretuojant taikytinas teises normas.

40. Pažymi, kad atsakovas Sprendime nemini „akivaizdžiai nepagrįsto“ elemento bei pasirenka kitą pagrindą netaikyti pareiškėjos atžvilgiu savanoriško grįžimo galimybės – tariamą pasislėpimo pavojų. Konstatuodamas tokį „pavojų“, atsakovas net nerefuruoja į Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 113 straipsnio 5 dalyje nurodytas aplinkybes, kurios įvertinamos sprendžiant, ar yra pagrindas manyti, kad užsienietis gali pasislėpti, vietoj to improvizuotai sukurdamas savo kriterijus ir deklaratyviai juos taikydamas.

Pareiškėja neginčija fakto, jog atsakovas priėmė sprendimą nesuteikti jai ir jos vaikams prieglobsčio, tačiau šis sprendimas nėra įsiteisėjęs bei savaime nesudaro nei teisinio, nei faktinio pagrindo taikyti pareiškėjai Direktyvos 2008/115/EB 7 straipsnio 4 dalyje numatytas išimtis.

41. Pareiškėja dėl prašymo nagrinėjimo skubos tvarka pažymi, kad ji dėl prieglobsčio kreipėsi 2021 m. balandžio 14 d., o atsakovas Sprendimą priėmė tik 2021 m. gruodžio 17 d., t. y. praėjus daugiau negu 8 mėnesiams. Pagal Įstatymo 81 straipsnį prašymas suteikti prieglobstį turi būti išnagrinėtas iš esmės ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo dienos, o skubos tvarkos taikymo atveju – per 10 darbo dienų. Taigi akivaizdu, jog faktiškai prašymas nebuvo išnagrinėtas skubos tvarka. Tačiau tai nesudaro nei teisinio, nei faktinio pagrindo taikyti pareiškėjai Direktyvos 2008/115/EB 7 straipsnio 4 dalyje numatytas išimtis. Taip pat neaišku, kokiais samprotavimais remdamasis savo paties veiksmų pagrindu atsakovas daro išvadas dėl pareiškėjos tikslų ir ketinimų, konstatuodamas, jog prašymo suteikti prieglobstį pateikimas Lietuvoje (bei prieglobsčio gavimas Lietuvoje) nebuvo ir nėra jos tikslas.

42. Pareiškėja prieglobsčio pasiprašė ne anksčiau, negu įvyko jos kontaktas su Lietuvos institucijos, įgaliotos priimti tokį prašymą, pareigūnais. Iki to pareiškėja tiesiog neturėjo galimybės pateikti tokį prašymą. Atsakovas tendencingai iškreipia šią aplinkybę, sudarydamas įspūdį, tarsi pareiškėja turėjo realią galimybę pateikti prašymą suteikti prieglobstį anksčiau, tačiau to nedarė, kol nebuvo „priversta“, tačiau nepaaiškina nei kokios buvo tos galimybės, nei kuo ši situacija yra išskirtinė bendrame pabėgėlių teisės kontekste, nei koku būdu ši neišskirtinė aplinkybė pagrindžia išvadas dėl pareiškėjos tikslų ir ketinimų.

43. Pareiškėjos teigimu, atsakovas nei taikytinomis teisės normomis, nei loginiais argumentais nepagrindė Direktyvos 2008/115/EB 7 straipsnio 4

dalyje numatytų išimčių taikymo jos atžvilgiu ir nepagrįstai priėmė sprendimą išsiųsti ją su vaikais iš Lietuvos Respublikos. Pirmosios instancijos teismas, pritardamas atsakovo samprotavimams, priėmė nepagrįstą sprendimą."

Taigi, pareiškėja nurodo, jog atsakovas, priimdamas sprendimą išsiųsti ją iš Lietuvos, vadovaujasi tariamu „pasislėpimo pavojumi“, tačiau savo išvadas net nesistengia susieti su teisės norma, kuri reglamentuoja „pasislėpimo pavojaus“ vertinimą. Argumentas yra paprastas – norint taikyti asmeniui išsiuntimą (o ne grąžinimą), būtina konstatuoti, pvz., pasislėpimo pavojų (beje, remiantis to paties LVAT ankstesniu išaiškinimu). O norint konstatuoti pasislėpimo pavojų, būtina vadovautis įstatyme įtvirtintu baigtiniu rizikos faktorių sąrašu. Nagrinėjamu atveju atsakovas nesivadovavo šiuo sąrašu, vietoj to savo nuožiūra parinko kitų „faktorių“, kurių pagrindu konstatavo pasislėpimo pavojų. Pirmosios instancijos teismas savo ruožtu tiesiog deklaratyviai pritarė atsakovo pozicijai. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio epizodinis teisinis nihilizmas pasitaiko vos ne kiekviename pastarųjų metų analogiškame atsakovo sprendime. Daugybė tokių sprendimų jau buvo peržiūrėti LVAT, kuris, nesigilindamas į teisinio pagrindimo klausimą, deklaratyviai jiems pritarė. Ką gi daryti, kai pareiškėjas primygtinai reikalauja įvertinti būtent šį aspektą ir verčia pasisakyti šiuo klausimu? LVAT pasirenka racionalų, pragmatišką sprendimą – tiesiog konstatuoja, kad šio argumento nebuvo. Taigi, šia LVAT nutartimi formuojama praktika – jei tam tikras klausimas dėl vieno ar kitų priežasčių yra nepatogus, jį galima tiesiog „pamiršti“ ir savo neskundžiamu sprendimu sukurti alternatyvią realybę, kurioje jo net nebuvo.

SIAURINAMASIS TEISĖS AIŠKINIMAS

Visų pirma pažymėtina, kad siaurinamasis teisės aiškinimas nėra „netinkamas“ būdas aiškinti teisę contra legem. Aiškinant teisę tokiu būdu, išaiškinta teisės normos prasmė neatitinka pažodinės jos prasmės, ji pasidaro siauresnė nei lingvistinė, atitinkamai teisės normos taikymo sritis susiaurėja. Vis dėlto, kyla tam tikrų abejonių, kai nacionaliniai teismai susiaurina ES teisės normą.

Nagrinėjamu atveju aktuali 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų, ypač jos 6, 7 ir 8 straipsniai.

2022 m. birželio 15 d. nutarties 64 punkte LVAT konstatavo:

„Kaip matyti iš byloje surinktų duomenų, Departamentas neneigia aplinkybės, kad pareiškėja bijo patirti smurtą iš vyro ar jo šeimos narių pusės, tačiau šis smurtas, kaip teisingai nurodė Departamentas, nelemia tarptautinės apsaugos suteikimo.“

Nepaisant gan painios formuluotės, tikėtina, kad šis sakinytis reiškia, jog tiek atsakovas, tiek teismai nagrinėjamu atveju neginčija smurto artimoje aplinkoje grėsmės. Vis dėlto LVAT sutinka su atsakovo pozicija, kad ši grėsmė nelemia tarptautinės apsaugos suteikimo. Skirtingose sprendimo vietose nurodytos skirtingos priežastys, dėl kurių, LVAT nuomone, tokia grėsmė „savaime“ nesąlygoja apsaugos poreikio, pvz., sprendimo 60 punkte minimos tokios aplinkybės, kaip antai: persekiojimo vykdytojas

yra nevalstybinis subjektas (nors direktyvos 2011/95/ES 6 straipsnio c) punkte „nevalstybiniai subjektai“ minimi tarp galimų „persekiojimo vykdytojų“), ši grėsmė nėra susijusi su pareiškėjos rase, religija, tautybe, priklausymu tam tikrai socialinei grupei arba politiniais įsitikinimais (nors smurtas prieš moteris, kaip aktualų reiškinį kvalifikuoja tiek atsakovas, tiek LVAT, gali būti laikomas persekiojimu dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei). Vis dėlto nutarties 64 punkte LVAT nebemini šių aplinkybių ir koncentruojasi į „vidaus apsaugos“ aspektą, iš esmės konstatuodamas, jog pareiškėja kilmės šalyje gali gauti apsaugą nuo jai gresiančio smurto. O kadangi ji gali gauti apsaugą, LVAT nuomone, jos baimė nėra visiškai pagrįsta. Šiuo klausimu pastebėtina, kad direktyvos 2011/95/ES 8 straipsnis aiškiai atskiria baimės pagrįstumą nuo vidaus apsaugos prieinamumo. Arba prieglobsčio prašytojo baimė nėra pagrįsta (ir vidaus apsaugos jam nereikia), arba grėsmė egzistuoja (bei, atitinkamai, baimė yra pagrįsta), tačiau jis gali pasinaudoti vidaus apsauga. Direktyva tarp šių skirtingų situacijų deda žodį „arba“, tuo tarpu LVAT tarp jų išvelgia priežastinį ryšį. Tačiau dar labiau nuo direktyvos 2011/95/ES nuostatų prasmės LVAT nutolsta, aiškindamas „vidaus apsaugos“ turinį. Visų pirma, remiantis direktyvos 7 straipsnio 2 dalimi, tokia apsauga privalo būti „veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio“. Nei atsakovas, nei LVAT į šį reikalavimą nekreipia dėmesio bei savo vertinime šiuo klausimu apsiriboja teiginiu, jog „Irake moterys gali kreiptis į teisėsaugą“. Gali kreiptis. Iš esmės direktyvos reikalavimą, kad turi egzistuoti „veiksmingą teisinę sistemą“ persekiojimo veiksams nustatyti, persekioti dėl tokių veiksmų ir nubausti už juos, LVAT susiaurina

iki paties asmens galimybės „kreiptis“. Dar toliau nuo direktyvos nuostatų prasmės LVAT nutolsta, kai pradeda vardinti, kur dar pareiškėja gali kreiptis vidaus apsaugos: „gauti pagalbą nevyriausybinėse organizacijose, kreiptis į prieglaudą“. Šiuo klausimu pažymėtina, kad remiantis direktyvos 2011/95/ES 7 straipsnio 1 dalimi, apsaugą nuo persekiojimo gali suteikti tik a) valstybė arba b) valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas. Anot LVAT, b) punktą galima susiaurinti tiesiog iki „grupių ir organizacijų“ bei įtraukti į jį jokių teritorijų nevaldančias nevyriausybinės organizacijas, prieglaudą ir netgi „šeimos palaikymo tinklus“. Kadangi mažai tikėtina, kad LVAT iš tikrųjų mano, jog prieglaudos ir giminaičiai disponuoja „veiksminga teisine sistema“ persekiojimo veiksams nustatyti, persekioti dėl tokių veiksmų ir nubausti, neišvengiamai grįžtame prie vidaus apsaugos turinio klausimo.

Apibendrinant LVAT formuojamą praktiką, gaunasi, kad persekiojimo baimė nelaikytina pagrįsta, jeigu prieglobsčio prašytojas dėl tokio persekiojimo gali kreiptis į institucijas, nevalstybines organizacijas ar privačius asmenis. Tai, ar jis iš tikrųjų gali tikėtis apsaugos, galima nustatyti kad ir iš jo paties pasakojimo, ypač jei jis nelaikytinas patikimu įrodymu.

Primerkiant, kad nepaisant bendros taisyklės „nenukrypti nuo LVAT praktikos“, tikimės, kad šioje apžvalgoje aprašyta praktika vis dėlto nebus plėtojama.

**Lietuvos
Raudonasis
Kryžius**

**Konstitucijos pr. 7A, PC Europa, III a.
Vilnius, LT-09307
+370 659 71 598
info@redcross.lt**